

Keskus ja periferia kasvun ja kehityksen välissä

E l e n a T r u b i n a

Taloudesta on tullut faustinen. Hillitön kehitys on riippuvainen keinotekoisesta alikehittyneisyydestä, ja valtavaa globaalia byrokratiaa rakennetaan, jotta saadaan aikaan – kuin jättiläismäinen *jīn* ja *jang* – tasapaino roskatilan ja golfin välille... (Rem Koolhaas 2002, 187.)

“Nykyisellä Euroopalla ei ole vielä aavistustakaan siitä, millaisten kauheiden päätösten ympärillä koko minun olemukseni pyörii, ja millaiseen ongelmien kierteeseen minä olen sidottuna...”. Näin kirjoitti ystäväilleen sairauden riuduttama Nietzsche.¹ Sanoillaan hän seurasi vakiintunutta käsitystä siitä, että tekijän kautta puhuu *jokin*, eikä tämä ole näin ollen vapaa kieltäytymään tehtävästään, kieltäytymään luomasta. Mielikuva ongelmien kierteestä, joka pyöriessään nostattaa keskusteluun yhtä ja toista, on voimakas ja ahdistava. Se pulpahtaa tietoisuuteen myös silloin, kun uudet sukupolvet ja kulttuuriset ryhmät yksi toisensa jälkeen itsepintaisesti palaavat tiettyihin teemoihin ikään kuin tehden eräänlaisia pyörähdyksiä. Keskuksen ja periferian välinen yhteys on yksi tällaisista toistuvista teemoista.² Mielikuva valtavasta tilasta, jota on mahdoton

kultivoida, viittaa Venäjän imperiumiin ja sen historialliseen perintöön. Puhe hypersentralisatiosta (lisääntyvän autoritäärisyyden eufemismi) vahvistaa poliittista tosiasiaa.

Tässä artikkelissa tarkastelen joitain keskuksen ja periferian diskursiivisia representaatioita erilaisten tilojen, kuten kaupunkien, alueellisen kehityksen globaalien epäsuhtaisuuden näkökulmasta. Tämä on olennaista väestön, hallitusten ja kulttuuristen välittäjien välisten suhteiden ymmärtämiseksi kehittyneessä läntisessä maailmassa ja Venäjällä.

Alueiden kehittymisen epäsuhtaisuus

Venäjän alueellisen kehityksen epäsuhtaisuutta sekä eroja kaupunkien ja maaseudun välillä kaiken kaikkiaan täytyy mielestäni tarkastella sekä osana historiallista perintöä että myös kapitalistisen järjestelmän ainoana mahdollisena paikkojen välisen yhteyden muotona. En ryhdy tässä keskusteluun siitä, millainen venäläinen kapitalismi on, mutta korostan, että minkä tahansa venäläisen suurkaupungin tilan organisointi on jo kapitalistisen logiikan mukaista: jotkut kaupunginosat keskiluokkaistuvat, jotkut taas romahtavat (Trubina 2011). Läntiset kaupunkitutkijat ovat analysoineet kaupunkitilojen sisäistä kehitystä ajattelemalla tilaa relatiivisena eli paikkojen välisinä suhteina. Kaupunkien hierarkiaa käsitellään myös globalisaation kautta (Taylor et al. 2006). Useissa julkaisuissa kuvataan monipuolisesti sitä, miksi kolmannen maailman megapolikset on tuomittu jäämään globaalien kaupunkipyramidin pohjalle (Robin-

son 2006). Kaupunkien välisiä suhteita yhden maan sisällä tarkastellaan myös lännessä, mutta tästä tarkastelusta puuttuu se terävyys, joka on ominaista keskustelulle Venäjällä. Pääkaupungit – erityisesti globaalit kaupungit – ovat nousseet huipulle maailmanlaajuisen kapitalistisen työnjaon tuloksena, kun niihin on keskittynyt maksimimäärä rahoittajia ja muita resursseja.³ Tämä koskee myös Venäjän kaupungeja, joissa keskus on käsitettävä ennen kaikkea erityisesti keskittyneiden ja jaettujen resurssien lähteenä.

Kapitalistinen työnjako sitoo yhteen ja erottaa kaupungeja kovien prosessien kautta. Tätä kovuutta ilmentää hyvin amerikkalaisen marxilaisen maantieteilijän Neil Smithin käyttämä metafora: hän vertaa alueellista eriytymistä keinulaudan liikkeeseen. Keinulaudan toisen pään noustessa ylös painuu toinen pää alas. Toisten paikkojen (kaupunkien, alueiden, maiden) nouseminen ylös merkitsee toisten paikkojen painumista alas (Smith 1984).

Protestit epärehellisiä vaaleja vastaan ja sittemmin protestien heikkeneminen on synnyttänyt Internetiin ja sosiaaliseen mediaan keskustelua alueiden epäsuhtaisesta kehityksestä. Näissä keskusteluissa jatketaan vuosisatoja toistettuja valituksia maan kulttuurisesta jakautumisesta. Keskuksen ja alueiden välisten suhteiden poliittiset nyanssit yhdistyvät puheisiin pääkaupunkilaisuudesta ja maalaisuudesta. Hypoteesi, jonka mukaan Venäjän väestön äänestyskäyttäytyminen tuomitsi maan ”päivään murmelina”, herättää melko ilkeämielistä kiinnostusta pääkaupungin ulkopuolella asuvaan väestöön. Esimerkiksi aikakauslehti *Colta* julkaisi sitaatteja erään nuoren orenburgilaisen työtömän blogista, jonka kuvituksena olivat avatut kalasäilykepurkit ja jonka tapahtumien vähäisyys oli masentava. Lehden keskustelupalstan kommentteissa todettiin miljoonien venäläisten elävän näin (Skovoroda 2012). Sveta Ivanovosta ja presidentin täysivaltainen edustaja Holmanskih Nižni Tagilista nousivat uuden hallinnon epäluottamusta herättävän henkilöstörekrytoinnin ja näiden ”miljoonien” venäläisten vertauskuviksi.⁴

Näitä keskusteluissa ilmeneviä negatiivisia

tai ambivalentteja alueellisia ja kulttuurisia stereotyyppisiä on joka puolella maailmassa. Toisaalta Internet-keskustelut Venäjällä 2012 vaalien jälkeen sisältävät paitsi pohdintoja siitä, että Venäjän kaltaisessa suuressa maassa on väistämättä eroja ihmisten äänestyskäyttäytymisessä, toisaalta myös viittauksia maan kulttuurisen jakautumisen historiaan. Kun kuvataan venäläisten enemmistöä aggressiivisena, yksinkertaisia ja perinteisiä ajattelu- ja käytöstapoja noudattavana ryhmänä, uusinnetaan essentialistisia asenteita, jotka liittävät maantieteellisen etäisyyden keskuksesta sivistykselliseen takapajuisuuteen.

Se, miten mediassa ja erityisesti televisiossa tätä problematiikkaa käsitellään, kertoo siitä, että tätä takapajuisuutta, musta-valkoista ajattelutapaa ja vihamielisyyttä pikemminkin konstruoidaan ja edistetään täysin uusliberalistisen logiikan mukaisesti syyttämällä rakenteellisten ristiriitojen uhreja heidän ongelmistaan. Siinä missä keynesiläinen taloustiede korosti läntisen yhteiskunnan ”inklusiivista” luonnetta, pitää uusliberalistinen taloustiede köyhyyttä osattomien puutteellisen kulttuurin seurauksena (de Goede 1996). Valtamediassa ei tarkastella köyhyyden, osattomuuden ja elämän depressiivisyyden ongelmia siten, että niiden moninaiset syyt ja kokonainen sosiaalisten seurausten kirjo tulisivat näkyviin. Toisin sanoen tämän laajan keskuksen ja periferian suhteille omistetun diskursiivisen materiaalin tarkastelussa on tarkoitus saada alulle sosiidiagnostista kritiikkiä. Ruth Wodakin (2002, 177) mukaan se tarkoittaa, että kommunikatiiviset ja interaktiiviset diskursiivisen tapahtuman rakenteet liitetään laajempaan sosiaalisten ja poliittisten suhteiden, prosessien ja olosuhteiden yhteyteen.

Affektin teknologia

Media ei vain heijasta kaupunkilaisten kokemusta vaan myös konstruoi sitä aktiivisesti. Régis Debrayn (2009, 230–231) mukaan tiedonvälityksen faktat ovat ambivalentteja. Ne ovat kollektiivista dynamiikkaa, mutta samalla ne kuitenkin muotoutuvat yksilöiden välisistä

suhteista kuten vaikuttamisesta, vakuuttamisesta, konformismista, vallasta ja matkimisesta. Haluan käyttää tätä havaintoa ja käsitellä keskusta ja periferiaa koskevaa venäläistä aineistoa. Olen koonnut aiheesta yksilöhaastatteluja (n=24), joissa kaikissa voi tunnistaa moskvalaisten ja ei-moskvalaisten välisen vihamielisyyden. Jokaisessa haastatteluista myös perusteltiin henkilökohtaista varakuutta ja tuotteliaisuutta enemmän tai vähemmän sillä, että haastateltavat asuivat pääkaupungissa. Haastatteluissa esiintyy niin stereotyyppioita, muihin heijastettuja menestystarinoita kuin turhautumista siitä, että oma tuttu synnyinkaupunki tai unelmien kaupunki masentaa liian tiheän asutuksen, ruuhkien, ahneuden ja monen muun asian takia. Seuraavassa käsittelen aihetta kuitenkin haastatteluaineiston sijaan julkisten väittelyiden kautta. Analysoin median roolia siinä, miten venäläisten kaupunkien epäsuhtaista kehitystä ja sosiaalista eriarvoisuutta käsittelevät asenteet muotoutuvat.

NTV-kanavan syksyllä 2010 esitetyssä keskusteluohjelmassa nimeltä ”Zamkadyši” juontaja julisti, että ”pääkaupungin muusta Venäjästä erottavaksi fyysiseksi rajaksi” on tullut Moskovan kehätie (*moskovskaja koltsevaja doroga, MKAD*). Hän totesi myös, että kehätien erottamat Venäjän kaksi osaa vihaavat toisiaan. Hänen mukaansa tämä selittyy ”linja-auto-periaatteella”: ”Kun olet ulkona, haluat sisälle, ja kun olet sisällä, et halua, että bussiin nousisi vielä joku”. Keskusteluohjelman osallistujat oli jaettu ”syntyperäisiin moskvalaisiin”, ”moskvalais-tuneisiin” ja *zamkadyšeihin* eli kehätien toisella puolella asuviin.⁵ Osa yleisestä keskustelusta pyöri antropologisen kysymyksen ympärillä: ovatko moskvalaiset jotenkin erityinen ihmisryhmä? Ohjelmassa näytettiin lyhyt elokuva, jossa puhuttiin siitä, kuinka Venäjä ei tuota mitään ja Moskovaa vihaavat ”alkuasukkaat”, ei-moskvalaiset, vain katsovat televisiota sen sijaan että tekisivät tuottavaa työtä. Moskovaa tässä ohjelmassa edustivat Rubljovka ja opiskelijat, muuta Venäjää iäkkäät huivipäiset naiset ja syrjäytyneet juopot. Elokuvan tekijä, toimittaja Anton Krasovski, oli samaa mieltä ohjelman

juontajan Anton Hrekovin kanssa siitä, että hänen elokuvansa kuvaa sitä, miten ”sata miljoonaa venäläistä ei tee mitään muuta kuin juo, ja siksi heistä olisi jo kauan sitten pitänyt päästä eroon”. Keskustelun taustalla näkyi kaaviokuva kehätiestä: ympyrä, joka erotti sivilisaation keskittymän äärettömästä barbaarisuudesta.

En tässä ryhdy käsittelemään sitä, että lähtöyksessä esitetyt mielipiteet ja näkökulmat oli tarkoitettukin herättämään keskustelun mielenkiintoa ja että jo itse formaatti, jossa ”NTV:n parhaat toimittajat kutsuvat studioon julkikkia keskustelemaan päivänpolttavista aiheista”, ennakoii postmodernistista jännitettä. Mielestäni ohjelman tekijät antoivat oman panoksensa globaaliin tietämättömyyden ja mielipahan levittämiseen, mikä turvaa tuhansien kulttuuristen ”välittäjien” työllistymisen. Näiden toiminta antaa ei-venäläisille tutkijoille aiheen kysyä kaikkialla: ”Jakautuuko maailma koulutettuihin, yleistä mielipidettä kannattaviin ja passiiviseen, manipuloituun massaan, joka on television tyhmentämä?” (Terranova 2004, 4.) Tiedostaen kanavan sitoumukset ajattelen kuitenkin, että tämän ja muiden tämän kaltaisten ohjelmien⁶ tuottamisessa kulttuuriyrittäjien kekseliäisyyden lisäksi on kyse myös melko laajasta yleisestä mielipiteestä. Joka tapauksessa *zamkadyšit* käyttävät kyseistä termiä ironisesti itsestään, vaikka sillä on kielteinen sävy. Täysin ymmärrettäviä ovat myös ”syntyperäisten moskvalaisten” (käytän termiä lainausmerkeissä, sillä en hyväksy ohjelman tekijöiden antamaa määritelmää) kokema huoli siitä, että sivistynyt väestökerros ohenee: tulokkaat ovat vain ”näkyvin” syy tälle ilmiölle. Tunnettuja ovat venäläisen kirjallisuuden lukuisat (ja vuosisatoja vanhat) pohdinnat moskvalaisten ja pietarilaisten välisistä kulttuurisista eroista. Näiden keskeisinä pidettyjen identiteetikategorioiden ehdollisuutta korosti Vladimir Toporov (2009, 708) puhuessaan Rostoveista moskvalaisina, jotka vieraillessaan pietarilaisissa kodeissa tuntevat olonsa epämuikavaksi. Tässä tarkoitan sitä, että status ja hyvät tulot pelastivat aateliset liiallisesta emotionaalisesta latauksesta omaan

moskovalaisuuteensa.

NTV:n ehdottamaa luokittelua ja kehätien selkeärajaista kaavakuvaa, jonka rajan toisella puolella asuvat – kuten show’n nimestä käy ilmi – aivan toisenlaiset ihmiset, voidaan analysoida Michel Foucault’n (2005) esittämien ajatusten valossa. Foucault väittää, että valtion tärkein tehtävä on väestön hallinnan ja säätelyn avulla pitää yllä sosiaalista järjestystä. Tämän tehtävän kanssa yhtäpitävä on historiallis-poliittinen diskurssi, jossa taistelun hauraana hedelmänä nousee esiin totuus, jonka nimistä yksi on ”rotutaistelu” (ajatus ”rodusta”, jota Foucault käsittelee, on lähempänä ”kansaa tai kansakuntaa”). Biovalta on muoto, jonka rotuerot ottavat, kun niiden synty perustellaan biologisilla, tieteellisillä ja lääketieteellisillä tekijöillä. Foucault ei kuitenkaan sulje pois sitä, että tarkasteltaessa alati muuttuvia rasismien muotoja myös muut käsitteelliset keinot ovat mahdollisia. Tässä mielessä uusien erojen tuottaminen (ja näiden erojen oikeuttaminen moralisoinnin kautta) on myös rasismia, minkä osoittivat 2000-luvun alussa USA:n terrorismin vastaisen sodan filosofinen ja sosiologinen analyysi (Mamdani 2004; Engle 2004) sekä keskustelut alueellisesta rasismista (Kretsedemas 2013; Qvotrup Jensen & Christensen 2012).

Pyrkiessään ymmärtämään eurooppalaista juridista ja antropologista diskurssia Foucault esittää eron villien ja barbaarien välillä kuvaten jälkimmäisiä seuraavasti:

Barbaari on ihminen, jota voidaan ymmärtää, luonnehtia ja määritellä vain suhteessa sivilisaatioon, jonakin sen ulkopuolisena. [...] Barbaaria ei ole ilman sivilisaatiota, jonka hän yrittää tuhota ja omia. Barbaari on ihminen, joka väijyy valtion rajalla, ihminen joka törmää kaupungin muuriin. (Foucault 2005, 208.)

Kaupungin muuriin törmäävä barbaari on kunnianhimoinen maalainen, joka ajattelee muuttoa Moskovaan ja joka ei ennusta pääkaupungille mitään hyvää yksinkertaisesti siitä syystä, että kaupungissa on liikaa asukkaita. Tämä

herättää väistämättä assosiaation vanhaan, John Stuart Millin muotoilemaan ajatukseen siitä, että liberaalit instituutiot eivät sovi ihmisille, jotka ovat sivilisaation alimmilla portailla. Barbaareista selviytyminen vaatii despoottista vallankäyttöä. Kun ohjelman juontaja kutsuu kehätietä ”fyysiseksi” rajaksi, hän herättää assosiaation monien hallitsijoiden rakennuttamiin muureihin imperiumin suojelemiseksi barbaareja vastaan. Teesini on, että ”antropologisoidessaan” keskustelun, toisin sanoen, ohjatessaan keskustelun siihen, ovatko moskovalaiset erityisiä, ja voiko ”moskovalaisuutta” imitoida, ohjelman tekijät ohjasivat tehokkaasti valtion ja hallinnon pois siitä joukosta, joka oli edesauttamassa toisten alkoholisoitumista ja toisten taloudellista menestystä. Valtion vapauttaminen vastuusta sosiaalipolitiikassa ja sen tehtävien siirtäminen ihmisten itsensä harteille on tyypillinen uusliberalistisen ideologian piirre. Yksilön tulee ottaa vastuuta ja itsenäisesti valmistautua työelämään ja päästä työmarkkinoille. Enemmistö Venäjän mediasta edistää ihmisten välisten erojen kasvamista ja on mukana legitimoimassa etuoikeuksia niille, joita Gilles Deleuze (2004, 231) kutsuu ”isäntiemme häpeämättömäksi roduksi”.

Innovatiivisen Moskovan ja takapajuksen provinssin vastakkainasettelu näkyy ehdottomasti amerikkalaisen Richard Floridan ajatusten suosiossa. Erityisen suosittu on hänen argumenttinsa siitä, että pääomasijoittaminen ja tietotalous syntyvät paikoissa, joissa on runsaasti lahjakkaita yksilöitä. Sosiaaliset ja kulttuuriset aktiivit näissä paikoissa (ennen kaikkea pääkaupungeissa) houkuttelevat yhä enemmän kansakunnan parhaimmistoa. Niin tätä ohjelmaa ennen kuin sen jälkeenkin toistettiin teesiä, että parhaiden yksilöiden keskittyminen parhaisiin paikkoihin tuottaa koko ajan kasvavaa keskinäistä hyötyä. Tämä käsitys vastaa uusliberalismin ”positiivisuuden” ja yksilön produktiivisuuden menestyksekkään myymisen vaatimusta samalla kun ollaan täysin välinpitämättömiä epäsuhtaisen alueellisen kehityksen ja ei-materiaalisen työn kasvun ongelman suhteen. Pohjois-Amerikassa ja muilla alueilla on kuitenkin kyseenalaistettu tätä Floridan aja-

tusta, kuten yleisemminkin suurkaupunkien elinvoimaisuuden ja energian ylistämistä, ja julkaistu suuri määrä kriittistä kaupunki- ja kulttuurintutkimusta. Populaarien ja tieteellisten julkaisujen tekijät korjaavat mielikuvia innovatiivisuutta säkenöivistä metropoleista. Julkaisuissa kuvataan, kuinka läntisten kaupunkien pormestarit joutuvat palkkaamaan kulttuurisia ”välittäjiä” selittämään ja perustelemaan kaupunkielämän negatiivisia puolia erityisillä ”syyllisillä kaupungin lamaannukseen”. Tutkijat ovat osoittaneet, kuinka esimerkiksi Glasgowssa keskiluokkaisuutumisen oikeuttaminen viedään niin pitkälle, että se vaatii kaupunkilaisilta tiettyjen ”yleisesti hyväksytyjen” kaupunkilaisen elämäntyylin poliittisia ja kulttuurisia ulottuvuuksia vastaavien sääntöjen noudattamista. ”Kaupungin uudet glamour-alueet peittävät voittajien ja häviäjien, sisäpiiriläisten ja ulkopuolisten välisen julman rajan” (MacLeod 2002, 605–606). Tähän liittyen haluan korostaa, että Venäjällä kulttuurituotteet, joita luonnehtivat ”revanssihenkinen” snobismi, ylimielisyys ja samastuminen kaikkein ylimpään sosioekonomiseen ryhmään, jättävät varjoonsa kaupunkikehityksen kriittisen tarkastelun. *TimeOut*-julkaisussa tulokkaiden pukeutumista (lenkkitosseja, sukkiin päälle puettuja sandaaleja), käytöstä ja ulkonäköä (huonot kynnet) moititaan uusintaen samalla ”sivilisaatioprosessista” erottamatonta logiikkaa, johon kuuluvat ruumiillisuuden kontrolloiminen, valvonta ja merkityksellisten paikkojen puhdistaminen ”toisista”. Vartijat, joita Moskovassa on uskomaton määrä, eivät ole huomion keskipisteenä; keskipisteenä ovat ne, joilta vartijat suojelevat Moskovon keskeisiä paikkoja ja jotka joutuvat vielä median leimaamiksi. Tämän seurauksena paikat, jotka joudutaan jakamaan ”barbaarien” kanssa, muuttuvat ”likaisiksi”, sellaisiksi joita täytyy välttää.

Median ihmisryhmiä leimaavassa materiaalisissa tavanomaisen sivistyneen käyttäytymisen (tässä yhteydessä annetaan ymmärtää, että on olemassa yhteiset normit, joita hallitseva väestö edustaa) vaatimusten lisäksi arvioidaan myös yksilön edistyskäsitystä tai takapajuisuutta

suhteessa kuluttamiseen. Annetaan esimerkiksi ohjeita, kuinka naisten ennen Moskovaan saapumistaan tulee tutustua muotia käsitteleviin ohjelmiin⁷, tai valitellaan sitä, etteivät kaikki vielä ole antautuneet kulutusluottojen viettelyksille. Seuraavassa ote erään nuoren kirjoittajan blogista. Hän pahoitti mielensä siitä, että hänen ystävänsä, joka meni naimisiin Jaroslavlista koitoisin olevan uunimuurarin (hyvin menestyvän sellaisen) kanssa, joutuu ajamaan vaatimattomalla autolla:

Kertokaa minulle, onko pelko ottaa lainaa yleinen ongelma maalaisille? Jana vakuuttaa, että kyllä. Minun mielestäni tämä tyhmeliini vain sääli miestäni. Griša on yksinkertaisesti saita ja koska on huomannut, että hänelle annetaan periksi, hänen on mahdollista tehdä näin. Jos minun mieheni ostaisi minulle Prioran, se tarkoittaisi meidän suhteemme loppua. Mutta hän ei koskaan toimisi noin kauhealla tavalla. Tosin hän ei olekaan maalainen.⁸

Moskova on kuuluisa tuloeroistaan. ”Zamkadyši”-ohjelman tekijät asiantuntijoinaan muiden muassa kosmetiikkakirurgi pyysivät yleisöä pohtimaan sitä, missä kulkee moskovalaisen ja ei-moskovalaisen raja. Tämä viestii itsensä täydellistämisen standardeista, jotka ovat yleisiä hyvätuloisten joukossa. Samanlainen logiikka löytyy *TimeOut*-lehden ”20 aidon moskovalaisen tuntomerkkiä” -jutussa. ”Aitouden” tuntomerkkien joukossa oli luomutuotteiden käyttö, kotiin hukkunut ”Fitness-klubin 50 tuhannen ruplan vuosikortti”, ja molempien Arbat-katujen välttely.⁹ Lehden ehdottamien kriteereiden yllättävyys näkyi siinä, että juttuun tuli yli 2000 kommenttia.

Jos moskovalaisille rakkaaseen ja monien Moskovon ulkopuolella asuvien jakamaan syntyperäisen moskovalaisen kuvaan on perustellusti sisällytetty käsitys pitkäaikaisen suurkaupungissa asumisen sivistävästä potentiaalista, niin joidenkin median edustajien popularisoima kuva sisältää käsityksen sivistyksestä, joka perustuu toisten poissulkemiseen (Boyd 2006). Tällä kuvalla on rikas, valistuksen projektista peräisin

oleva historia. Ajatus siitä, että on muodostettava tiettyjä ryhmiä tarkoituksellisesti, jotta sivilisaation normit täytyisivät, kulkee läpi modernin projektin. Kaupunkiin on usein tässä mielessä asetettu erityisiä toiveita. Norbert Elias on osoittanut, että sivistys on etuoikeutettujen luokkien konstruktio, jonka avulla ylläpidetään omia etuoikeuksia ja suljetaan muut ulkopuolelle. Stendahlin *Punaisesta ja mustasta* voimme lukea, että hienostuneisuuden ja kohteliaisuuden korkeat standardit, joita restauraation ajan Pariisissa pidettiin yllä, palvelivat Julien Sorelin kaltaisten nuorten nousukkaiden sosiaalisen nousun hillitsemistä (Boyd 2005). Mutta eurooppalaisessa kulttuurissa tällainen snobistinen, mm. Edmund Burken kehittänyt käsitys sivistyneisyydestä yhdistyi vielä toiseen käsitykseen. Tämä käsitys yhdisti hyvät tavat ja arkipäivän demokratian, eli käytöksessä ja mielipiteissä ilmenevän olettamuksen siitä, että me emme ole parempia kuin he. Tässä yhteydessä mainitaan usein Thomas Hobbes. Uhkana sosiaaliselle järjestykselle piti *Leviathanin* (2001/1651) tekijä kyvyttömyyttä noudattaa positiivista moraalista velvoitetta suhtautua toisiin tasa-arvoisesti. Hän piti ”ylpeyttä” rikkomuksena sääntöä vastaan, jonka mukaan meidän on tunnustettava toiset luonnostaan samanarvoisiksi itsemme kanssa. ”Ylimielisyyttä” hän piti vaatimuksena saada itselleen sellaista, mitä ei sallisi toiselle. On kuitenkin vaikea kuvitella, että yhteiskunnassa, jolla on pakkomielle statuksesta – niin kuin nyky-Venäjän yhteiskunnalla on – poliittisen käyttäytymisen aakkosten julistaminen toisi suosiota millekään julkaisulle tai lähetykselle. Ridan päästäminen valloilleen yllyttämällä ihmiset selvittelemään keskinäisiä suhteitaan aiheista, jotka ovat kaukana todellisista sosiaalisista ongelmista, ja tyytymättömyyden kanavoiminen vallanpitäjien kannalta vaarattomiin kohteisiin on kokonaan toinen asia.

Kaupunki, oli se pääkaupunki tai ei, on ”hionut” ja muokannut monia ihmisiä Venäjällä. Sivistyneisyys ja sosiaalinen liikkuvuus ovat jo kauan olleet sidoksissa toisiinsa. Kaupungilla oli pitkään hyvin tärkeä funktio sen sivistäessä uusia

kaupunkilaisia ja tuomitessa heidät hakemaan henkilökohtaista kasvua kilpailemalla toisten samankaltaisten kanssa: sivistyksen ja kansalaisuuden kulttuurin kasvattaminen omissa asukkaissaan. Taiteilijat, filosofit ja kaupunkitutkijat ovat harvoin samaa mieltä, mutta kuinka paljon he ovatkaan tuhlanneet voimavaroja yhteisten julkisten tilojen merkityksen osoittamiseen! Sellaiset tilat ovat samanaikaisesti sekä fyysisiä tiloja että erilaisten ihmisten tapaamispaikkoja, ja siksi ne avaavat pääsyn kaupungin sieluun. Julkiset tilat, joissa kaupunkilaisilla on mahdollisuus tavata tuntemattomia, paikat, jotka kuuluvat ihmisille riippumatta heidän sukupuolestaan, etnisyydestään, seksuaalisesta suuntautumisestaan tai sosioekonomisesta asemastaan, ovat kaikkein tärkeimpiä, sillä ne antavat ihmisille arjen sosiaalista luottamusta. Kaupunkianalyysin periaatteet tänä päivänä asettavat jyrkästi vastakkain suuret kauppakeskukset, joissa viihtyvät vain etuoikeutetut ihmiset, muiden julkisten tilojen kanssa. Tästä vastakkainasettelusta ei puutu nostalgiaa, sillä julkiset tilat katoavat kaikkialta keskiluokkaistumisen paineen johdosta. Niiden myötä katoaa myös tärkeä mahdollisuus päästä osalliseksi yhteiskunnallisesta elämästä, niin kansalaisena kuin kaupallisesta näkökulmasta. Rajoitettu sivistävä potentiaali Venäjän kaupunkielämässä tänä päivänä yhdistyy jähmetyneeseen sosiaaliseen liikkuvuuteen, siksi on vaaratonta – viittaa jälleen kulttuuristen välittäjien strategioihin – nauraa niille, jotka eivät pysty vastaamaan uusliberalistisen kulutuksen vaatimuksiin.

Uusliberalismi ja eriarvoisuus

Käsitys siitä, että toteutuessaan modernisaatio hyödyttää aina kaikkia (ainakin pitkällä aikavälillä), on saanut seurakseen teesin globalisaation suotuisista vaikutuksista. Samalla niin akateemisessa kirjallisuudessa kuin kulttuurisissa representaatioissakin uusinnetaan oletusta siitä, että kasvusta ja kehityksestä voivat voittaa *kaikki* (maat, alueet, kaupungit ja ihmiset), jos noudatetaan tiettyjä ehtoja. Näihin ehtoihin

kuuluu markkinoiden avoimuus, välttämättömiä instituutioiden luominen, tiettyjen taitojen omaksuminen ja arvojärjestelmän muuttaminen. Näiden ehtojen noudattamatta jättäminen (mikä on epäsuhtaisen alueellisen kehityksen oloissa väistämätöntä) kuvataan ”syytä uhria”-narratiivien avulla. Vastuu kehittymättömyydestä siirretään niille, joilla ei useinkaan ole mahdollisuutta tehdä asialle mitään.

Kun puhutaan keskuksen ja periferian suhteista, on välttämätöntä ottaa huomioon, ettei ole yksimielistä tai systemaattista teoreettista kehystä tai vakuuttavaa narratiivia, joka voisi kuvata Venäjän nykyistä kehitystä. Maailman nykyisessä kehityksessä kaikkien teorioiden ja narratiivien yläpuolella hallitsee kuitenkin uusliberalistisen globalisaatiokehityksen historia. Se tuo mukanaan aktiivisen diskurssien tuottamisen, niin akateemisten kuin populaarisen diskurssien,

jotka vaikuttavat toisiinsa voimakkaammin kuin ensisilmäyksellä vaikuttaisi. Tunnustaessamme, ettei kapitalismi Venäjällä ole vain byrokraattista tai raaka-aineisiin perustuvaa vaan myös uusliberalistista, täytyy tunnustaa myös, että inkluusio ja poissulkeminen tapahtuvat siinä omanlaisellaan tavalla. Toisten vakituinen työllistyminen tarkoittaa toisille pätkätoita ilman mitään etuja ja vakuutuksia, ja globaalin hyvän elämän käsityksien kierrätys on yhteydessä globaalin epävarmuuden kasvuun. Samoin luokkaerojen kasvu on yhteydessä luokkien välisen solidaarisuuden katoamiseen. Kun osa Venäjän koulutetusta väestöstä uusintaa narratiivia ”uhrin syyttämisestä”, se samalla luonnollistaa vallitsevaa epätasa-arvoa estäen sen kyseenalaistamisen.

Venäjistä suomentanut Marja Sorvari.

Viiiteet

- 1 Friedrich Nietzsche. Digital critical edition. Letters. <http://www.nietzschesource.org/#eKGWB/BVN-1887,831> [luettu 23.5.2014].
- 2 Tätä aihetta on käsitelty aktiivisesti kauan, mutta tämän artikkelin kirjoittamisajankohtana (kesä 2012) minua erityisesti kiinnosti ensiksikin se käänne, jonka se sai protestiliikkeen tukahduttamisen heikennyttyä (onko provinssi syyllinen siihen, että Venäjä kulkee jatkuvasti poliittista ympyrää?) ja, toiseksi se, kuinka keskus/pääkaupunki ja alueet/provinssi figuroivat televisio-ohjelmissa, erityisesti NTV-kanavalla. Niinä kahtena vuonna, jotka erottavat toisistaan tämän artikkelin kirjoittamisen ja sen suomenkielisen käännöksen, kanava on menetännyt liberaalin opposition hyväksyntää, mutta kanavalle tyypillisen produktion lyhyt tarkastelu voi silti mielestäni olla vielä kiinnostava.
- 3 Saskia Sassen (2001) on käsitellyt globaaleja kaupunkeja, kuten Lontoota, New Yorkia ja Tokiota.
- 4 Sveta Ivanovosta (Svetlana Kuritsyna) tuli tunnetuksi 2012, kun hänen haastattelunsa Yhtenäisen Venäjä -puolueen kannattajana päätyi Youtubeen. Haastattelussa Sveta käytti epäonnisia fraaseja, joista tuli myöhemmin meemejä. Yhtenä esimerkkinä toimii Svetan vastaus siihen, mikä Venäjällä on nyt paremmin Yhtenäisen Venäjän valtakauden myötä: ”Olemme alkaneet pukeutua paremmin”. Svetasta tuli lukuisten vitsien kohde, mutta myös surullinen esimerkki siitä, kuinka tietämättömyys yhdistyy poliittiseen hännystelyyn. Igor Holmanskiih on puolestaan urallilaisen tehtaan insinööri, joka nousi kuuluisuuteen sen jälkeen, kun hän ensimmäisten epärehellisiä vaaleja vastustavien mielenosoitusten jälkeen kannatti presidentin linjaa julistamalla, että ”me tehtaan miesten kanssa olemme valmiita itse lähtemään kadulle puolustaaksemme vakautta”. Myöhemmin Putin nimitti Holmanskiihin presidentin täysimääräiseksi edustajaksi Uralin federaatiopiiriin.

- 5 ”ZaMKADyši”. Režissior kartiny: Telekanal NTV. Lähetyspäivämäärä: 8.10.2010. <http://www.youtube.com/watch?v=lJFhyOVgCgI&feature=relmfu>
- 6 Tämän kanavan ohjelmasarjassa ”Salaperäinen Venäjä” maa eksotisoidaan niinkin railakkaasti, että eräässä osassa tv-ryhmä kuvasi kohtauksia elävien mummuttien metsästyksestä tyrmistyneiden jakutialaisten silmien edessä. Ks. Aitalina Nikifirova: ”Neobytsainyje prikljutsenija NTV-šnikov v Jakuti obernalis ’neobytsainym filmom’”. www.yktnews.ru/obshchestvo/3295-neobychainye-prikljucheniya-ntv-shnikov-v-yakutii-obernalis-neobychainym-filmom
- 7 Kodeks moskvitša dlja priježih. *TimeOut Moskva*, 18.6.2010. <http://www.timeout.ru/journal/feature/11843/>
- 8 Živoi žurnal akutagawa_r: ”Potšemu zamkadyši bojatsja kreditov?” 28.6.2012, <http://akutagawa-r.livejournal.com/15382.html#cutid1>
- 9 ”20 simptomov moskvitša”. *TimeOut Moskva*, 29.4.2010, <http://www.timeout.ru/journal/feature/10463/>

Lähteet

- Boyd, Richard (2005), Politesse and Public Opinion in Stendhal’s Red and Black. – *European Journal of Political Theory*, 4, 367–392.
- Boyd, Richard (2006), The Value of Civility? – *Urban Studies* 43, 5/6, 863–878.
- Debray, Régis (2009), *Vvedenije v mediologiju*. Moskva: Praksis.
- Deleuze, Gilles (2004), *Post Scriptum κ Obštšestvo kontrolja. Peregovori 1972–1990*. Sankt-Peterburg: Nauka.
- Engle, Karen (2004), Constructing Good Aliens and Good Citizens: Legitimizing the War on Terror(ism). – *University of Colorado Law Review* 75, 59–114.
- Foucault, Michel (2005), *Nužno zaštšišat obštšestvo. Kurs Lektsii, protšitannyh v Kollež de Frans*. Sankt-Peterburg: Nauka.
- de Goede, Marieke (1996), Ideology in the US Welfare Debate: Neo-Liberal Representations of Poverty. – *Discourse and Society* 7, 3, 317–357.
- Hobbes, Thomas (2001), *Leviafan*. Moskva: Mysl. Alkuteos: *Leviathan*, 1651.
- Koolhaas, Rem (2002), Junkspace. – *October* 100 (Spring 2002), 175–190.
- Kretsedemas, Philip (2013), *Immigrants and Race in the United States: Territorial Racism and the Alien/Outside*. London: Routledge.
- MacLeod, Gordon (2002), From Urban Entrepreneurialism to a ’Revanchist City’? On the Spatial Injustices of Glasgow’s renaissance. – *Antipode* 34 (3), 605–606.
- Mamdani, Mahmood (2004), *Good Muslim, Bad Muslim: America, the Cold War and the Roots of Terrorism*. New York: Pantheon Books.
- Qvotrup Jensen, Te Sune and Christensen, Ann-Dorte (2012), Territorial Stigmatization and Local Belonging. – *City: Analysis of Urban Trends, Culture, Theory, Policy, Action* 16:1-2, 74–92.
- Robinson, Jennifer (2006), *Ordinary Cities. Between Modernity and Development*. London: Routledge.
- Sassen, Saskia (2001), *The Global City. New York, London, Tokyo*. Princeton: Princeton University Press.
- Skovoroda, Jegor (2012), Russki gradus, <http://www.colta.ru/docs/3932>
- Smith, Neil (1984), *Uneven Development: Nature, Capital and the Production of Space*. Athens : University of Georgia Press.
- Taylor, Peter J., Ben Derudder, Pieter Saey, Frank Witlox (Eds) (2006), *Cities in Globalization. Practices, Policies and Theories*. London: Routledge.
- Terranova, Tiziana (2004), *Network Culture: Politics for the Information Age*. London, UK: Pluto Press.
- Toporov, Vladimir (2009), *Peterburgski tekst*. Moskva: Nauka.
- Trubina, Jelena (2011), *Gorod v teorii. Opyty osmyslenija pronrantsva*. Moskva: NLO.
- Wodak, Ruth (2002), Discourse and Politics: The Rhetoric of Exclusion. – *The Haider Phenomenon in Austria*. Ed. Ruth Wodak and A. Pelinka. New Brunswick, N.J.: Transaction Publishers.